
ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАнь ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ (26 грудня 2012 року)

На черговому засіданні Президії НАН України 26 грудня 2012 року члени Президії НАН України та запрошені заслухали такі питання:

- Про підсумки виконання Секцією суспільних і гуманітарних наук НАН України цільових комплексних програм наукових досліджень (доповідач — академік НАН України В.М. Гець)
- Наукові повідомлення молодих учених НАН України (доповідачі — кандидат фізико-математичних наук Н.В. Кошкіна, кандидат технічних наук І.В. Блінов, кандидат хімічних наук Є.В. Тімухін)
- Про виконання цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Стратегічні мінеральні ресурси України» (доповідач — академік НАН України В.І. Старостенко)
- Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Ф. Мачулін)
- Кадрові та поточні питання

На черговому засіданні Президії НАН України члени Президії НАН України та запрошені заслухали звітну доповідь віцепрезидента НАН України, голови Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академіка НАН України **Валерія Михайловича Гейця** про підсумки виконання цільових комплексних програм наукових досліджень НАН України «**Прогнози і моделі соціальної та соціокультурної трансформації українського суспільства в першій чверті ХХІ ст.**» й «**Інтеграція до світової спільноти та стратегічні виклики для України**» за 2008–2012 рр., у якій йшлося про те, що завдяки реалізації цих програм отримано вагомі теоретичні і прикладні здобутки в дослідженні новітніх соціально-економічних, правових, духовно-культурних, нормативно-ціннісних і світоглядних трансформацій в Україні, сучасного стану і перспектив розвитку українського суспільства, вироблено концептуальні підходи до розв'язання соціальних, культурних і політичних проблем, пов'язаних із викликами сучасного глобалізованого світу.

Виконання зазначених програм забезпечило активніше й ефективніше впровадження наукових результатів у практику діяльності вищих органів державної влади й управління України, профільних комітетів та Інституту законодавства Верховної Ради України, міністерств і відомств, Національного інституту стратегічних досліджень, галузевих академій наук, а також втілення цих результатів у соціальній, освітній і культурній сферах у вигляді концептуальних, аналітичних та прогностичних матеріалів, проєктів нормативних актів, рекомендацій з тих чи інших суспільно значущих питань.

Виконання проєктів сприяло налагодженню тіснішої співпраці установ Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України з вищими органами державної влади.

ПРОГРАМА «ПРОГНОЗИ І МОДЕЛІ
СОЦІАЛЬНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХІ СТ.»

Мета цієї Програми полягала у вивченні новітніх соціально-економічних, політичних, правових, духовно-культурних і

світоглядних трансформацій в Україні в процесі реформування економіки, всіх сфер життя суспільства і держави, переходу країни на інноваційний шлях розвитку, інтеграції України у європейську та світову спільноту. У 2008–2012 рр. 15 інститутів НАН України виконали 53 наукові проекти, об'єднані в 4 проблемно-тематичні блоки. За отриманими результатами органам державної влади направлено 74 науково-аналітичні доповіді, опубліковано 15 монографій.

**Проблеми і прогнози
суспільно-політичних та соціокультурних
перетворень в Україні**

Інститутом історії України НАН України розроблено і впроваджено в роботу Інституту законодавства ВР України Концепцію становлення рівноправного партнерства між державою і громадянським суспільством в Україні, в якій визначено шляхи забезпечення рівноправних партнерських відносин між органами державної влади всіх рівнів і громадськістю для зміцнення громадянського суспільства та перетворення його інститутів на реальний інструмент контролю громадян за ефективністю і прозорістю діяльності органів влади. Обґрунтовано, що досягнення ефективної партнерської взаємодії державних і суспільних інститутів можливе завдяки вдосконаленню вітчизняної нормативно-правової бази з питань функціонування громадських організацій та фінансового забезпечення їхньої діяльності; популяризації суспільних ініціатив щодо участі громадськості у вирішенні проблем державного і суспільного розвитку; сприянню становленню інформаційного суспільства, розвитку горизонтальних інтеграцій громадян та функціонуванню різноманітних громадських об'єднань; формуванню в суспільстві комунікативної культури, вихованню активного, відповідального громадянина; підвищенню рівня залучення громадських організацій до розроблення й експертизи законодавчих актів, програм соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України запропоновано сучасну модель адміністративно-територіального устрою України, яка базується на принципах демократизації та децентралізації влади й передбачає визначення району як базової адміністративно-територіальної одиниці, у якій проживає не більше ніж 40 тис. громадян; запровадження проміжного рівня — округу — для кращої реалізації контрольної та наглядової функції органів державної влади; чіткий розподіл повноважень між рівнями адміністративно-територіального устрою й органами державного управління та місцевого самоврядування; запровадження механізму вирішення суперечок щодо адміністративно-територіального устрою України, визначено політико-правові проблеми адміністративно-територіального устрою України, принципи й методи здійснення адміністративно-територіальної реформи. Розроблено проект Закону України «Про запровадження сучасної моделі адміністративно-територіального устрою України» і використано його в роботі Комітету ВР України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування. Встановлено причини й особливості етнополітичних конфліктів у сучасній Україні, розроблено рекомендації щодо вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази у сфері запобігання етнічним конфліктам, зокрема шляхом прийняття Концепції державної етнонаціональної політики. Конкретизовано основні напрями реформування державної служби в Україні.

Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського вироблено концептуальне бачення основних напрямів еволюції соціальних комунікацій, обґрунтовано шляхи, завдання, методи піднесення їхньої ролі як інструменту розвитку соціокультурних трансформацій. Упроваджено ефективну систему постійного мережевого інформаційно-аналітичного забезпечення центральних і регіональних органів державної влади, Конституційної асамблеї, РНБО України, Пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в 700

бібліотеках України, Асоціації сприяння правовій діяльності та інших громадських організацій.

Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України доведено вплив ідеологічних і маніпулятивних факторів на формування політичної ідентичності населення України, здійснено порівняльне дослідження вітчизняного та світового досвіду використання політичних технологій як інструменту подолання економічних криз. Запропоновано оптимальні напрями розвитку процесів політичної інтеграції в Україні та обґрунтовано консолідацію еліт як необхідну передумову реалізації інтеграційного потенціалу суспільства.

Інститутом філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України визначено ціннісно-нормативні засади розвитку українського суспільства, проблеми подолання кризового стану його самоорганізації.

Шляхи та моделі духовно-культурного поступу українського суспільства

Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України та Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України здійснено теоретико-методологічне розроблення проблем мультикультурності, напрямів комунікативної інтеграції та врахування європейського досвіду у формуванні культури національної пам'яті. Обґрунтовано явища виникнення й поширення історичних міфів і стереотипів серед етнічних спільнот у сучасній Україні. Запропоновано шляхи формування нової історичної свідомості, що ґрунтується на поступовому подоланні таких явищ, як гостра суспільна поляризація, «розколотість» культурного простору, етнократизм і ксенофобія, конфлікт інтерпретацій у системі історичного мислення. Нова історична свідомість має стати базисом національної самоідентифікації, допомогти зінтегрувати український народ і зберегти його цілісність, забезпечити взаємозв'язок і спадкоємність поколінь, закласти підґрунтя

порозуміння етносів у справі побудови незалежної, правової, демократичної Української держави.

Інститутом філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України визначено тенденції соціокультурного розвитку українського суспільства в умовах глобалізації.

Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського окреслено пріоритетні напрями розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу й основні тенденції його функціонального і технологічного оновлення, внесено пропозиції до Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека — XXI».

Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України запропоновано актуальну стратегію гуманізації української освіти, культури і духовної сфери, що передбачає подолання проблем мовно-культурного та міжконфесійного протистояння.

Проблеми і перспективи соціального розвитку українського суспільства

Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України розроблено підходи до ідентифікації середнього класу в Україні та встановлено низку критеріїв, за якими оцінено масштаби потенційного середнього класу в Україні: ресурсний (за поточними доходами) — 32,0%; статусний (за освітнім і професійно-кваліфікаційним рівнем) — 13,4%; самоідентифікаційний (за самовизначенням) — 2,3%; одночасно всім трьом критеріям відповідає лише 0,4% населення країни. Запропоновано систему пріоритетів державної соціально-економічної політики щодо формування численного та стабільного середнього класу в Україні: створення умов для виникнення значного прошарку населення із середніми доходами шляхом нівелювання надмірної поляризації доходів, зміщення вектора політики розподілу доходів у бік працюючих; детінізація доходів; запровадження повномасштабної системи соціального страхування; створення сприятливого внутрішнього

інвестиційного клімату та підвищення інвестиційного потенціалу населення; стимулювання розвитку ринку товарів і послуг, орієнтованого переважно на середні групи населення; формування громадянської свідомості за допомогою ціннісних орієнтацій населення, розвитку громад та об'єднань, делегування громадським організаціям частини владних повноважень, пропаганди іміджу представника середнього класу, подолання утриманських настроїв і патерналістських очікувань у суспільстві.

Інститутом соціології НАН України та Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України проаналізовано тенденції соціальної адаптації населення України до наслідків економічної кризи 2008–2009 рр. Установлено, що громадяни, пристосовуючись до кризи, використовували досвід попередніх криз, при цьому економічні проблеми превалювали над політичними; позиція населення залишалася амбівалентною, декларація необхідності активних дій для захисту своїх прав та інтересів рідко підкріплювалася протестною поведінкою; найбільш дезактивізованою та деморалізованою виявилася група тих громадян, які найбільше постраждали від кризи; за умов кризи носії громадянських практик набували додаткових переваг, оскільки їм було легше переорієнтуватися на необхідність економічного виживання й адаптуватися до нових соціально-економічних умов.

Інститутом соціології НАН України представлено комплексний аналіз наявних динамічних змін у соціальних настроях, очікуваннях та орієнтаціях населення України на тлі відповідних зрушень у громадській думці населення країн Європи. Порівняльний аналіз сучасних соціокультурних трансформацій в Україні та Європі вказує на існування між ними певних соціокультурних відмінностей. У ЄС першу позицію зі значним відривом посідає ринкова економіка, далі йдуть економічне процвітання, права людини, законність, правові норми і демократія. Останні місця

займають терпимість і збереження культурної спадщини. В Україні найбільш притаманною соціальною цінністю вважається терпимість, що пояснюється перебігом усього періоду державної незалежності, наповненого економічними труднощами і соціальною напругою. На другому місці опинилася миролюбність, на третьому — конфесійна толерантність. Цінності економічної сфери (економічне процвітання, ринкова економіка тощо) мало притаманні Україні. Такі відмінності в ціннісних орієнтаціях громадян спостерігаються в умовах критичного рівня довіри українців до основних інститутів держави, у тому числі до системи кримінального судочинства та інституту церкви.

Дослідження етнокультурних і етноконфесійних процесів у сучасній Україні

Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України та Інститутом історії України НАН України підготовлено пропозиції щодо впровадження в Україні європейського досвіду формування та реалізації політики історичної пам'яті, що сприятимуть консолідації суспільства.

Інститутом філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України визначено роль і місце релігії в сучасних соціокультурних процесах.

Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України обґрунтовано тенденції та фактори формування етнічної самоідентифікації громадян залежно від країни проживання, національного складу, міжнаціональних і міжконфесійних відносин у регіоні, особливостей етнокультурної ситуації в ареалах українського порубіжжя.

Кримським відділенням Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України визначено динаміку змін сучасних міжетнічних і міжконфесійних відносин в АР Крим, проведено моніторинг впливу етноконфесійних чинників на формування

громадської думки в молодіжному середовищі цього регіону.

ПРОГРАМА
«ІНТЕГРАЦІЯ ДО СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ
І СТРАТЕГІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ»

Метою Програми було вироблення об'єктивних концептуальних підходів щодо вирішення державою і суспільством найважливіших суспільно-політичних, соціальних і культурних проблем, породжених стратегічними викликами сучасного глобалізованого світу, задля досягнення всебічної та повноправної інтеграції України в провідні міжнародні й регіональні політичні, економічні, гуманітарні та соціальні об'єднання. Упродовж 2008–2012 рр. 12 установ НАН України виконували 41 науковий проект, об'єднаний у 3 проблемно-тематичні блоки. За отриманими результатами органам державної влади направлено 62 науково-аналітичні доповіді, опубліковано 14 монографій.

Міжнародні економічні відносини

Інститутом економіки та прогнозування НАН України розроблено комплекс пропозицій щодо створення сприятливих умов для запуску організаційно-економічних механізмів упровадження мегапроектів інноваційно-технологічної взаємодії підприємств-партнерів України і Білорусі та формування спільної технологічної платформи, зокрема проведення додаткової інвентаризації всіх обмежень і перешкод, що стримують розвиток торговельно-економічних зв'язків між країнами; гармонізації законодавчих актів і всіх інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності (процентних ставок, валютних курсів, податків, митних та інших зборів і відрахувань); розроблення і впровадження в практику механізму захисту суб'єктів господарювання на ринках обох країн, а також системи обмежень діяльності на зовнішніх ринках несумлінних суб'єктів господарювання; створення системи міждержавного кредитування третіх країн, які б використовували виділені їм кредити для придбання товарів, що виробляють в Україні і

Росії; впровадження загального банку даних щодо експортного потенціалу країн і забезпечення широкого інтерактивного допуску до цієї інформації всіх зацікавлених міністерств, відомств, організацій.

Інститутом регіональних досліджень НАН України визначено суть і склад елементів інфраструктури транскордонного ринку праці як механізму забезпечення його функціонування, у тому числі організаційних, що забезпечують власне функціонування транскордонного ринку праці; інституційних, які поділяються на формальні та неформальні, спрямованих на координацію та кооперацію суб'єктів транскордонних ринків праці; інформаційних — для забезпечення суб'єктів транскордонного ринку праці відомостями щодо контрагентів та умов на цьому ринку; технічні та фінансові, спрямовані на зменшення трансакційних витрат перетину кордону й підвищення мобільності трудових ресурсів. Окреслено ментально-психологічні аспекти та переваги функціонування транскордонних ринків праці для населення сільських територій, важливі для розвитку їхнього інфраструктурного забезпечення, такі як низький рівень довіри до державних інститутів влади, що зменшує потенційну ефективність будь-яких заходів із розвитку, особливо щодо можливостей отримання доходів; усвідомлення відсутності перспектив розвитку сільських територій, що активізує населення в пошуках не лише тимчасових джерел доходів за кордоном, але й постійного місця проживання; стереотипи щодо відсталості сільського населення та неможливості знаходження добре оплачуваної роботи, а також працевлаштування за кордоном; прив'язаність до родини, почуття обов'язку допомоги сім'ї, що спричиняє неготовність до виїзду за межі місця проживання. Обґрунтовано пропозиції щодо формування державної міграційної політики, застосування досвіду функціонування мережі транскордонних партнерств EURES Європейської служби зайнятості в Україні, оцінено доцільність і можливості приєднання до неї України.

Інститутом світової економіки і міжнародних відносин НАН України визначено основні принципи оптимізації взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями, головні напрями й завдання співпраці України з ЄС. Розкрито суперечливий і складний характер еволюції європейських інтеграційних процесів на початку ХХІ ст. Вивчено проблеми й перспективи взаємодії України з ЄС у контексті євроінтеграційної стратегії нашої держави.

Глобальні соціокультурні трансформації та культурно-цивілізаційні чинники інтеграції України до світової спільноти

Інститутом сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України визначено політичні та регіональні умови здійснення стратегічного партнерства України з країнами Сходу, розроблено пропозиції з удосконалення механізмів реалізації східного вектора вітчизняної зовнішньої політики. Встановлення стратегічного партнерства вказує на більш глобальну і системну реконфігурацію динаміки міжнародних відносин: здійснення систематичного політичного діалогу з урахуванням взаємин із Росією, ЄС та США; пріоритет економіки над політикою, поглиблення співпраці в торговельно-економічній, енергетичній, інвестиційній, аграрній та військово-технічній сферах; підготовка угод про зони вільної торгівлі; удосконалення правової бази для здійснення торговельно-економічної діяльності; диверсифікація номенклатури експортних товарів у бік збільшення частки високотехнологічної продукції з високим ступенем оброблення; подальший розвиток міжрегіонального співробітництва; поглиблення співпраці в рамках ООН та інших міжнародних організацій; налагодження широкої кооперації ділових кіл; включення до міждержавних комісій зі співробітництва представників наукових інституцій, аналітичних центрів та неурядових організацій.

Інститутом світової економіки і міжнародних відносин НАН України продемонстровано оптимальність корпоративної

моделі для впровадження мобілізаційно-пошукової стратегії суспільства, особливо в кризові періоди його розвитку. Доведено, що світове суспільство набуватиме демократичних форм, тобто формуватиметься як глобальна демократія, оскільки владно-силовий центр сучасних міжнародних відносин компонується переважно західно-європейськими та північноамериканськими демократіями євроатлантичної геополітичної сфери. Показано, що замість моделі, яка ґрунтується на необхідності вибору між союзними відносинами та неминучою конфронтацією, слід формувати консенсусну модель україно-російської взаємодії. Сформульовано основні принципи оптимізації взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями (неконфронтаційність, урахування поточного стану національної економіки, перехід від безпосереднього одержання фінансових ресурсів до консультативної і політичної підтримки). Окреслено головні напрями співпраці України з ЄС: проведення внутрішніх реформ з метою модернізації країни; досягнення європейського рівня життя; перевага двосторонніх відносин з країнами-членами; налагодження співробітництва з політичними та економічними колами, які прихильно ставляться до перспектив членства України в Євросоюзі; підвищення рівня й якості двосторонніх і багатосторонніх відносин з розвинутими країнами Заходу. Виявлено чинники, які унеможливають створення в рамках СНД зони вільної торгівлі — початкової форми регіональної інтеграції. Підтверджено, що країни пострадянського простору задіяні в інтеграції різношвидкісного, багатовекторного та фрагментованого характеру, а жодне з інтеграційних утворень у рамках СНД ще не досягло поставленої мети. Обґрунтовано, що найперспективнішим регіональним об'єднанням пострадянського простору можна вважати ЄврАзЕС, що перебуває на стадії початкового функціонування митного союзу та формування єдиного економічного простору. Доведено, що забезпечення стабільного економічного

зростання країн СНД потребуватиме від владних структур урахування процесів трансформації глобальної фінансової системи в частині поширення впливу положень меморандумів G20 на переважну більшість країн світу.

Інститутом всесвітньої історії НАН України встановлено чинники, які сприятимуть формуванню цивілізаційної ідентичності українського суспільства в умовах глобалізації, такі як ступені інтенсивності світових інтеграційних процесів і процесів формування глобальної політичної культури; поляризованості та конфліктності сучасної світової спільноти; культурно-духовного відродження української нації та зовнішніх ціннісних впливів на формування її ідентичності; співвідношення регіоналізації та глобалізації в постбіполярну епоху й перспектива формування моноцивілізаційних регіональних об'єднань; характер взаємин між цивілізаціями в сучасному світі — їхній діалог, конфлікт чи мирне співіснування. Запропоновано механізми зміцнення самоідентифікації України, зокрема механізм «культурно-історичної самолегітимації», що полягає в наголошенні на глибоких історичних витоках української національної ідентичності та її невід'ємності від ширших глобальних і регіонально-цивілізаційних контекстів; механізм «пріоритетності держави», який передбачає дотримання пріоритетної ролі власної національної державності в процесах самоідентифікації України; механізм «інтенсифікації та ущільнення колективних почуттів», пов'язаний зі сповідуванням і поширенням ідей солідаризму.

Інститутом соціології НАН України на основі порівняльного аналізу даних міжнародного моніторингу «Європейське соціальне дослідження» визначено особливості соціальних змін в Україні та інших країнах Європи. Обґрунтовано, що поступ України на шляху євроінтеграції має бути узгоджений із утвердженням демократичних засад суспільного життя, подоланням упередженого ставлення до ринкової економіки, традиціоналістських стереотипів у масовій свідомості.

Політико-правовий розвиток України та світові інтеграційні процеси в умовах глобалізації

Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України запропоновано механізми оптимальної взаємодії політичних суб'єктів у політико-правовому просторі України на основі узагальнення світових тенденцій розвитку парламентаризму, зокрема практики формування політичних коаліцій у країнах розвинутої демократії. Питання оптимальної взаємодії політичних суб'єктів слід розглядати в комплексі з вирішенням питань удосконалення виборчої системи, впорядкування сфер компетенції парламенту. Вдосконалення нормативно-правової бази має проводитися в напрямі залучення якомога ширшого кола осіб до формування політичних рішень. З метою підвищення ефективності процесів коаліціювання виникає потреба запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими партійними списками, багатомандатними виборчими округами та преференційним голосуванням. Світовий досвід свідчить про необхідність нормативно-правового забезпечення функціонування коаліцій, зокрема впровадження так званого імперативного мандата.

Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України сформульовано основні засади гармонізації законодавства України з європейським та міжнародним правом, розроблено пропозиції щодо приведення законодавства України у відповідність до норм і стандартів ЄС, що передбачають науково-аналітичне забезпечення процесу вдосконалення чинної редакції Конституції України в напрямі чіткішого визначення місця міжнародно-правових норм у внутрішній правовій системі; гармонізацію законодавства України з нормами і стандартами ЄС у галузях, які стосуються функціонування внутрішнього ринку в контексті реалізації Угоди про асоціацію України з ЄС; розроблення оновленої загальнодержавної стратегії, що визначить перспективи і напрями гармонізації вітчизняного законодавства з правом

ЄС, а також національної програми з гармонізації, яка міститиме поетапні кроки цього процесу; науково-аналітичне забезпечення секторальної гармонізації законодавства України з правом ЄС у сферах свободи, безпеки і юстиції; необхідність підписання та ратифікації низки міжнародно-правових документів.

Інститутом історії України НАН України визначено особливості історичного досвіду міграційної політики в Україні, місце і роль нашої держави в глобальних міграційних процесах, запропоновано способи нейтралізації негативних чинників та шляхи ефективного управління міграційними процесами в Україні в умовах глобалізації.

Секція суспільних і гуманітарних наук НАН України пропонує започаткувати в 2013–2015 рр. такі цільові комплексні програми наукових досліджень НАН України: **«Модернізація соціокультурної сфери в Європі та Україні»** (керівник програми — академік НАН України М.Г. Жулинський, головна установа — Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України); **«Громадянське суспільство, особа, держава: національний досвід та потенціал взаємодії»** (керівник програми — академік НАН України Ю.А. Левенець, головні установи — Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України та Інститут соціології НАН України).

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, академік-секретар Відділення економіки НАН України Е.М. Лібанова, перший заступник керівника Головного управління з питань економічної політики та впровадження економічних реформ Адміністрації Президента України В.А. Комаров, академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України О.С. Онищенко, перший заступник міністра юстиції України І.І. Ємельянова, академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України М.Г. Жулинський, перший заступник міністра культури України, віце-президент Національної академії мистецтв України Ю.П. Богуцький.

Підсумовуючи виступи, академік НАН України Б.Є. Патон зауважив, що розглянуті проблеми є першорядними для розвитку соціогуманітарних наук. Кризова ситуація в сучасному світі по-новому поставила питання про їхню роль в обґрунтуванні накреслених керівництвом держави планів усебічної модернізації суспільства, виходу країни на шляхи зростання в нових якісних характеристиках, що визначатимуть цивілізаційний поступ ХХІ ст. Для України на сучасному етапі її розвитку особливого значення набуває утвердження високих стандартів рівня життя, побудови громадянського суспільства й правової держави. Дослідження, здійснені установами Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України в межах завершених програм, впровадження їхніх результатів у практику економічного, політичного, культурного життя можна вважати цілком успішними, а плани Секції на майбутнє, спрямовані на наукове забезпечення політико-правових, соціально-економічних і культурних перетворень, є адекватною відповіддю на нові умови і проблеми, що стоять перед суспільством.

Отже, НАН України і насамперед Секції суспільних і гуманітарних наук слід продовжити наполегливу роботу щодо надання дієвого концептуально-прогностичного та науково-інформаційного супроводу реалізації державної політики. Досвід свідчить, що в Україні лише зусиллями академічної науки можуть створюватися прогностичні і програмні документи, які найбільш глибоко і неупереджено розкривають загальну картину й головні завдання, що стоять перед державою.

Очевидно, що реалізація нових дослідницьких задумів вимагає залучення до науково-організаційної роботи широкого активу провідних учених, формування численних міжінститутських творчих колективів, організації постійних наукових семінарів та інших форм спілкування спеціалістів. Усі установи Секції мають шукати дієві форми співпраці на постійних засадах з органами державної влади, місцевого самоврядування,

діловими колами, громадськими організаціями, без чого неможливо забезпечити адресність розробок і втілення їх у політичні й управлінські рішення.

* * *

Далі члени Президії НАН України та запрошені заслухали наукові повідомлення молодих учених НАН України.

У виступі старшого наукового співробітника Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України кандидата фізикоматематичних наук **Наталії Васиївни Кошкіної** на тему «**Розробка стійких методів комп'ютерної стеганографії**» йшлося про створення ефективних методів захисту інформації. Нині значна кількість послуг забезпечується комп'ютерними мережами та інформаційними технологіями, невідступний прогрес яких надзвичайно загострює питання інформаційної безпеки. Найбільшого розвитку в Україні та світі набула криптографія, але є певні обмеження на використання криптозасобів, а деякі завдання неможливо розв'язати криптографічними методами, наприклад, коли потрібно приховати сам факт існування конфіденційної інформації. У цьому разі великого значення набувають стеганографічні методи, зокрема застосування цифрових водяних знаків (ЦВЗ). Три основні властивості ЦВЗ зумовлюють їх незамінність порівняно з криптографічними методами, а саме: ЦВЗ перцепційно непомітні і не потребують збільшення розміру сигналу-контейнера, який підлягає захисту; ЦВЗ невіддільні від контейнера і не можуть бути вилучені без втрати надійності; контейнер і ЦВЗ підлягають однаковою перетворенням, що дає можливість досліджувати їх навіть у разі спотворення чи видалення інформації. Технології ЦВЗ можна успішно застосовувати і для захисту інформації на паперових чи пластикових носіях, що дозволяє значною мірою розширити сферу потенційних користувачів.

Отже, розвиток методів комп'ютерної стеганографії є важливим і актуальним завданням, що вимагає уваги вчених Украї-

ни до цієї галузі. Проблемою комп'ютерної стеганографії в Інституті почали займатися з 2000 р., і сьогодні науковий колектив уже має чималий доробок, суттєвий для розвитку як теоретичного фундаменту цієї науки, так і практичної її частини. Зокрема розроблено нові та вдосконалено наявні методи комп'ютерної стеганографії для контейнерів зображень і аудіосигналів, стійкі до поширених активних атак на стеганоcontainer, які можна використовувати для вирішення таких завдань, як завадостійка автентифікація візуальних та аудіоданих, у тому числі контроль цілісності знімків камер спостереження, записів телефонних розмов тощо; автентифікація власника чи джерела даних, захист авторських прав; контроль розповсюдження та ідентифікація копій, теле- і радіомовлення, копіювання. Деякі розроблені методи й алгоритми знайшли своє впровадження в Службі безпеки України.

Далі було заслухано наукове повідомлення старшого наукового співробітника Інституту електродинаміки НАН України кандидата технічних наук **Ігоря Вікторовича Блінова** на тему «**Моделі та методи забезпечення функціонування конкурентного ринку електричної енергії в Україні**», в якому було зазначено, що сьогодні розвиток оптового ринку електроенергії (ЕЕ) в Україні пов'язаний із впровадженням конкурентної моделі – ринку двосторонніх договорів та балансуєчого ринку (РДДБ). Особливості конкурентної моделі полягають в укладанні прямих договорів між виробниками та постачальниками ЕЕ; децентралізованому складанні графіків на відміну від централізованого; створенні ринку на добу наперед (біржа) на протипагу загальному пулу; організації двостороннього аукціону на протипагу односторонньому поданню заявок; децентралізованій диспетчеризації в разі інтеграції з іншими ринками електроенергії; балансуєчому ринку на протипагу економічній диспетчеризації; прозорості експорту-імпорту.

Підґрунтям для впровадження РДДБ в Україні є Концепція функціонування та розвитку оптового ринку електроенергії України, приєднання нашої держави до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та інші державні нормативні документи.

Однак запровадження в Україні РДДБ пов'язане з низкою проблем. Передусім це відсутність формалізованого підходу до опису моделей функціонування ринків ЕЕ, що ускладнює визначення архітектури ринку, розроблення правил його функціонування, детальний опис технологічних і бізнес-процесів. Ефективне керування та забезпечення надійності функціонування ОЕС України в умовах РДДБ потребує побудови відповідних систем керування сегментами ринку, забезпечення сумісності та нового розподілення систем підтримки ринкових операцій між суб'єктами ринку, розроблення методів і засобів забезпечення конкурентного відбору виробників та постачальників ЕЕ з урахуванням вимог ЄС і технологічних особливостей ОЕС України, створення економічних стимулів і встановлення технічних вимог до надання допоміжних послуг з регулювання частоти та напруги учасниками РДДБ, побудови імітаційної моделі балансуємого ринку ЕЕ з урахуванням питомої вартості видобутку ЕЕ, яка включає надання допоміжних послуг і втрати на її транспортування.

Упродовж останніх 5 років ці проблеми розв'язували в Інституті електродинаміки НАН України. У результаті було розроблено гармонізовану рольову модель ринку ЕЕ України та його сегментів з урахуванням міжнародних вимог і особливостей реалізації РДДБ в Україні. Запропоновано методи конкурентного відбору учасників біржі ЕЕ з різними типами заявок і пропозицій, способи їхнього аналізу, які дають змогу уникнути протиріч у логіці прийняття та відхилення блокових заявок і врахувати технологічні обмеження учасників біржі. Вирішено проблему стимулювання виробників ЕЕ з наданням допоміжних послуг первинного і вторинного регулювання частоти й напруги

в ОЕС України. Уперше створено методи дослідження вартісних показників роботи ОЕС як у частині завантаження, так і в частині розвантаження енергоблоків електростанцій та визначення плати за надання послуг з регулювання напруги. Розроблено метод розв'язання задачі оптимізації балансу активних потужностей на балансуємому ринку ЕЕ, імітаційно-розрахункову модель конкурентного відбору учасників біржі, введено в дослідну експлуатацію методіку ціноутворення за надання допоміжних послуг. Визначено функції та вимоги до математичного забезпечення автоматизованої системи оператора балансуємого ринку. Розвинуто нормативну базу щодо побудови єдиного інформаційного середовища учасників ринку, гармонізованого з міжнародними стандартами.

Результати робіт упроваджено в Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, Міністерстві енергетики та вугільної промисловості України, ДП НЕК «Укренерго» та ТБ «Українська енергетична біржа»; опубліковано 35 статей і виголошено 11 доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

У повідомленні наукового співробітника Фізико-хімічного інституту ім. О.В. Богатського НАН України кандидата хімічних наук **Єгора Володимировича Тімухіна** на тему **«Складні фториди та сульфідні метали як перспективні матеріали для інтерференційної оптики»** увагу присутніх було зосереджено на створенні нових оптичних тонкоплівкових покриттів для потреб різних галузей промисловості, передусім оптоелектроніки й лазерної техніки. Уперше покриття для просвітлення оптичних деталей було застосовано в 40-х роках ХХ ст. у роботах О.Т. Смакули і відтоді вони набули значного поширення.

Як вихідні речовини для створення оптичних матеріалів використовують прості (метали, силіцій, германій) або бінарні сполуки типу оксидів, галогенідів, халькогенідів та ін. Схема багат шарового інтерференційного покриття включає чергування тонких

шарів матеріалів із високим і низьким показниками заломлення. Фториди ряду металів (MgF_2 , BaF_2 , PbF_2 , AlF_3 , LnF_3 , HfF_4 , ThF_4 , Na_3AlF_6) мають низькі значення показника заломлення ($n = 1,4-1,8$) у широкому спектральному діапазоні, сульфід металів (ZnS , CdS , PbS , Sb_2S_3 , Ln_2S_3), навпаки, характеризуються високими показниками заломлення ($n = 2,0-3,5$).

Хімічні перетворення, що відбуваються в процесі нанесення покриттів найпоширенішими методами термічного випаровування у вакуумі, та наявність у вихідному матеріалі кисеньвмісних домішок призводять до погіршення якості покриття. Значною проблемою є також підвищення механічної міцності одержаних тонкоплівкових покриттів.

Метою досліджень було вдосконалення покриттів на основі вже відомого складу з поліпшенням їхніх оптичних та експлуатаційних характеристик, а також створення нових оптичних матеріалів, позбавлених перелічених недоліків.

В обговоренні наукових повідомлень молодих учених узяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, завідувач відділу Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України член-кореспондент НАН України В.К. Задірака, директор Інституту електродинаміки НАН України академік НАН України О.В. Кириленко, голова Південного наукового центру НАН України, директор Фізико-хімічного інституту ім. О.В. Богатського НАН України академік НАН України С.А. Андронаті, головний технолог Казенного підприємства спеціального приладобудування «Арсенал» В.П. Соболев.

* * *

Далі учасники засідання заслухали звітну доповідь голови Наукової ради комплексної програми наукових досліджень НАН України «**Стратегічні мінеральні ресурси України**» академіка НАН України **Віталія Івановича Старостенка** про її виконання впродовж 2010–2012 рр. Ця Програма спрямована на розширення бази мінеральних ресурсів, що

відіграє важливу роль у зміцненні економічної безпеки України. За Програмою виконували 30 проектів за 4 основними напрямками, в їх реалізації брало участь 20 інститутів із 6 відділень НАН України, а саме: наук про Землю; фізики та астрономії; хімії; фізико-технічних проблем енергетики; загальної біології; інформатики, що забезпечило комплексний підхід до реалізації завдань і дозволило одержати важливі результати. Загалом протягом трьох років виконання Програми отримано 25 патентів на винаходи України та Росії, подано 12 заявок на патенти, виготовлено 6 експериментальних зразків нових приладів, одержано 30 актів про впровадження нових розробок від державних виробничих організацій на загальну суму понад 5 млн грн. Опубліковано 270 друкованих праць, у тому числі 15 монографій.

За напрямом «**Енергетичні ресурси: забезпечення традиційними вуглеводневими ресурсами, вивчення проблеми газогідратів, шахтного метану, вугільних ресурсів, ресурсів для ядерноенергетичної галузі**» на основі аналізу даних щодо особливостей газового режиму Чорного моря (інтенсивна газовіддача морського дна, величезні скупчення метану в газогідратах, унікальна кількість його в газорозчинному стані) та з урахуванням результатів комплексних геолого-геофізичних досліджень обґрунтовано перспективи відкриття в Чорному морі великих масивних покладів вуглеводнів у гетерогенних пастках.

У процесі реалізації напряму з проблеми розроблення вугільних родовищ, комплексного та безпечного використання корисних копалин вугільних басейнів за встановленим генетичним і просторовим зв'язком розподілу газових та еманційних полів і поверхневих температур з глибинною структурно-тектонічною будовою поля шахти «Краснолиманська» виділено геодинамічно напружені зони та ділянки, перспективні для видобутку метану. За інтегральним хіміко-геологічним критерієм уперше виділено тектонічні блоки в шахтних полях Любельського і Тяглівського родовищ Львівсько-Волинського вугільного

басейну, в межах яких локалізовано високоперспективні ділянки із загальними запасами вугілля 73,84 млн т, що еквівалентно 191,99 млрд м³ синтезованого газу.

За напрямом **«Нарощування та удосконалення структури запасів урану на основі нових технологій»** уперше розроблено комплексну геолого-геофізичну модель глибинної будови і геодинаміки літосфери Кіровоградського рудного району Українського щита з використанням матеріалів глибинного сейсмічного зондування, сейсмотомографії, гравіметрії, магнітометрії, геоелектрики, геотермії, тектонофізики, що дало змогу дослідити процеси формування родовищ урану, рідкісних і благородних металів та розробити рекомендації щодо їх пошуків. Встановлено, що формування ураноносних альбітитів, з якими пов'язане уранове зруденіння в Інгульському мегаблоці Українського щита, приурочене до глибинних розломів мантийного закладання.

З метою захисту довкілля під час розвідки, розроблення родовищ вуглеводнів на шельфі та їх транспортування запропоновано технологію непрямого оцінювання інтенсивності потоку донного газу в Чорному морі із застосуванням комплексного гідролого-гідрогеологічного підходу, який створює основу для визначення енергетичного (надходження метану у водне середовище) та екологічного (надходження метану в атмосферу) складників і поширення отриманих результатів на шельф Світового океану. Створено нові засоби підвищення ефективності супутникової технології пошуку глибинних покладів газу в морських акваторіях з урахуванням площинного зміщення аномалій зниження температури поверхні моря, напрямків і швидкостей течій, що дає змогу здійснювати спільне оброблення супутникових знімків інфрачервоного діапазону, зареєстрованих у різні періоди часу, в тому числі й у різні роки. Запропоновано технологію автоматизованої дистанційної профільної ґрунтової зйомки морського дна з роздільною здатністю за глибиною до 15 см.

За напрямом **«Водні ресурси України»** на основі вперше створеного комплексу гідрогеологічних моделей різного рівня детальності, математичних моделей просторового усталеного та неусталеного руху води із застосуванням суперкомп'ютерного комплексу розроблено технологію оцінювання експлуатаційних ресурсів підземних вод Чернігівського родовища з урахуванням ризиків їх виснаження та забруднення.

Отримано найновіші дані про мінерально-сировинний потенціал металічних і неметалічних корисних копалин України, а саме: встановлено елементи-індикатори для виділення територій, найперспективніших для видобутку флюориту; розроблено критерії утворення ендегенних родовищ багатих ільменітових руд Українського щита за відновних умов кристалізації. За особливостями хімічного складу ільменіту та спектрами рідкісних земель в апатитах розроблено мінералогічні критерії пошуку і локалізації ділянок багатих ільменітових руд у базитах Українського щита.

Обґрунтовано науково-методичні і технологічні основи промислового освоєння Пержанського берилієвого, Азовського цирконій-рідкісноземельного, Мазурівського польовошпат-нефелін-рідкіснометалевого, Тарасівського рutil-ільменіт-цирконового родовищ і виділено в них нові перспективні ділянки. Розроблено екологічно чисту технологічну схему замкненої безвідходної електрогідролітичної переробки нефелін-польовошпатових руд Мазурівського родовища з отриманням чистих польового шпату, галію, цирконію, гафнію, ніобію, танталу та кремнію.

За результатами дослідження речовинного складу, фізико-механічних і фізико-хімічних властивостей, а також поширення глибоководних мулових відкладів, виявлених переважно в межах виключної економічної зони України в Чорному морі, зроблено прогнозне оцінювання їхньої якості та цінності, визначено район дна для проведення першочергових геологорозвідувальних робіт, зокрема з метою встановлення

основних промислових типів чорноморських глибоководних лікувальних грязей (пелоїдів). Створено повний технологічний цикл від видобутку до промислового випуску та медичного застосування як нативних, так і модифікованих нанорозмірними колоїдними металами форм аплікаційного матеріалу «Пелосид».

За напрямом «**Вивчення та оцінка перспектив алмазоносності**» отримано нові ізотопно-геохронологічні дані про належність Приазовського мегаблока Українського щита до структур палеоархейського віку, з якими на інших щитах світу пов'язані алмазні родовища кімберлітового типу.

У результаті впровадження створених нових методик підготовки проб і мікроаналізів уперше отримано нові аналітичні дані для розроблення надійних критеріїв пошуків комплексних видів мінеральної сировини.

Частина розробок, створених під час виконання Програми, вже працює в економіці країни. Запропоновані елементи імпульсних геотехнологій інтенсифікації видобутку стратегічних мінеральних ресурсів у перфорованих свердловинах упроваджено на площах Дніпровсько-Донецької западини, зокрема в управлінні «Шебелинкагазвидобування», їх також використовують для очищення фільтрів водних свердловин Обухівського, Фастівського та Ірпінського водоканалізаційних підприємств. Випробування цих геотехнологій показали, що дебіт свердловин після їх імпульсного оброблення зростає до початкового стану експлуатації.

Випробування імпульсних геотехнологій на підприємствах НАК «Нафтогаз України» засвідчили їхню високу ефективність. Додатковий видобуток газу після проведення робіт з інтенсифікації на одній свердловині на рік становив 9,47 млн м³, конденсату — 98,9 т; дохід від реалізації додаткового газу та конденсату на одній свердловині на рік з урахуванням податків — 4570,5 тис. грн.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, заступник генерального директора Державного під-

об'єднання «Укргеофізика» кандидат геолого-мінералогічних наук А.П. Толкунов, керівник Відділення геодинаміки вибуху Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України член-кореспондент НАН України В.А. Даниленко, головний науковий співробітник Інституту телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України доктор технічних наук Є.О. Яковлев, академік-секретар Відділення наук про Землю НАН України В.М. Шестопалов, віцепрезидент НАН України академік НАН України В.М. Геєць.

Президія НАН України відзначила, що науковий колектив виконавців Програми отримав вагомий результат, які мають важливе теоретичне та прикладне значення, і запропонувала продовжити реалізацію окремих проектів Програми до 5 років, що дасть змогу сконцентрувати зусилля на пріоритетах розвитку мінерально-сировинної бази, власне на стратегічних мінеральних ресурсах — вуглеводнях, алмазах, благородних металах, вугіллі, та довести переважну більшість наукових розробок до впровадження.

* * *

Члени Президії заслухали інформацію віцепрезидента НАН України академіка НАН України **Антоня Григоровича Наумовця** про **показники діяльності Сибірського відділення РАН у 2011 р. та їх порівняння з відповідними показниками НАН України.**

Щодо кадрового складу. Насамперед слід зазначити, що за загальною кількістю співробітників НАН України на 40% перевищує СВ РАН, за кількістю працівників у наукових установах — на 50%. При цьому докторів наук у нашій Академії більше на 30%, кандидатів — на 60%. Разом з тим, питома вага висококваліфікованих кадрів у СВ РАН майже на тому ж рівні, що і в НАН України. Варто підкреслити відмінність у чисельності академічного корпусу. Кількість академіків і членів-кореспондентів у НАН України майже втричі більша, ніж у Сибірському відділенні РАН. При цьому 86,0% академіків

Показники діяльності НАН України, Сибірського відділення РАН та РАН за звітними даними 2011 р. (фінансові показники СВ РАН і РАН подано в перерахунку на грн)

Показник	НАН України	СВ РАН	РАН
Кадровий склад і його структура			
Загальна кількість працівників, з них:			
у наук. установах	41754	29744	116322
Академіків	188	71	531
Членів-кореспондентів	356	85	769
Докторів наук	2583	1965	10000
Кандидатів наук	8063	5075	25000
Захист дисертацій:			
докторських	101	87	377
кандидатських	416	248	1612
Середній вік:			
докторів наук	63	62	64
кандидатів наук	51	47	50
Частка науковців віком до 35 років	21%	27%	25%
Фінансове забезпечення (для РАН і СВ РАН у перерахунку на грн)			
Обсяг бюджетного фінансування	2,2 млрд грн	3,9 млрд грн	16,5 млрд грн
Обсяг позабюджетних надходжень	0,6 млрд грн	1,5 млрд грн	7,1 млрд грн
Частка позабюджетного фінансування	22%	35%	29%
Середньомісячна заробітна плата	3,0 тис. грн	8,7 тис. грн	9,2 тис. грн
Матеріально-технічна база наукових досліджень			
Витрати на закупівлю обладнання	110,7 млн грн	579,1 млн грн	4800,0 млн грн
Їхня частка в загальних витратах	3,9%	10,5%	20,3%
Об'єкти будівництва та реконструкції	1	2	18
Кількість квартир для співробітників	3	84	117

і 91,6% членів-кореспондентів РАН працюють у системі Сибірського відділення РАН. Для НАН України ці показники відповідно становлять 86% і 74%, а для РАН загалом – 68% і 66%.

Станом на 01.01.2012 в аспірантурі СВ РАН проходила підготовку 1 971 особа. У НАН України на цей час в аспірантурі навчалися 2 669 осіб. Тобто кількість аспірантів відносно до загальної кількості співробітників установ у нашій Академії практично на тому ж рівні, що і в СВ РАН.

Щодо вікового складу наукових працівників. Проблема поліпшення вікової структури наукових кадрів є актуальною як для СВ РАН, так і для НАН України. Проте ситуація з омолодженням кадрів у сибірських колегах дещо краща. Питома вага наукових співробітників віком до 35 років у СВ РАН майже на третину більша порівняно з НАН України. У СВ РАН дещо менший також середній вік здобувачів докторських і кандидатських дисертацій та відповідно вік докторів та кандидатів наук – середній вік учених, що захистили докторські дисертації у звітному році, в СВ РАН становив 51,2 року, кандидатські – 30,7 року. В НАН України – 52,1 та 33,6 року відповідно.

Слід зазначити, що з метою збереження наукового потенціалу та подолання негативних тенденцій у віковій структурі наукових кадрів у СВ РАН працює система підтримки наукової молоді, за якою проводять конкурси грантів, премій; організують молодіжні конференції різного рівня; збільшують прийом до аспірантури; застосовують рейтингові оцінки інститутів, що враховують частку молодих науковців; передбачають додаткові ставки для молоді. Цей комплекс заходів сприяв стабілізації і збільшенню кількості молодих учених – з 2000 до 2011 р. вона зросла на 40%. Інший шлях залучення молоді до наукової діяльності – інтеграція науки з освітою. Упродовж 2011 р. функціонувало 311 спільних з освітянами науково-навчальних структур. У НАН України таких структур було менше – 240. Понад 2400 висококваліфікованих науковців із СВ РАН викла-

дали у вищих навчальних закладах, під їхнім керівництвом виконували дипломні та курсові роботи, проходили практику 2700 студентів. У нашій Академії у ВНЗ викладало близько 1800 учених, які працювали з 1350 студентами.

Щодо фінансового забезпечення. Безперечно, стан фінансового забезпечення в СВ РАН набагато кращий. Обсяг загального бюджетного фінансування Відділення в 1,6 раза перевищує фінансування НАН України, а в перерахунку на одного наукового працівника — в 3,3 раза. Однак слід зазначити, що в СВ РАН до складу наукових працівників, на відміну від нашої Академії, не входять інженери. Тому остання цифра не достатньо коректна. Також у СВ РАН значно більші й позабюджетні надходження. Їхня частка в загальному обсязі фінансування в півтора раза більша, ніж у НАН України. Ці надходження було отримано як від підприємницької діяльності, так і від цільових субвенцій фондів, агенцій, грантів, зокрема російських наукових фондів. Відповідно і середня заробітна плата працівників у СВ РАН майже в 3 рази вища, ніж у НАН України.

Слід відзначити вагомий роль у фінансовій підтримці російської науки Російського фонду фундаментальних досліджень та Російського гуманітарного наукового фонду, бюджет яких на наступний рік становить понад 240 і 40 млн доларів США відповідно. Водночас бюджет Державного фонду фундаментальних досліджень України в поточному році був у 75 разів менший, ніж сумарний бюджет російських фондів.

Щодо матеріально-технічної бази. Велику увагу в СВ РАН приділяють оновленню парку обладнання наукових установ. За трьома цільовими програмами модернізації парку приладів було витрачено коштів майже в 6 разів більше, ніж у НАН України.

Свого часу в СВ РАН було створено «Приборную комиссию», яка запропонувала перспективний план модернізації парку приладів установ Відділення. Було поставлено завдання щодо щорічного виділення 10–15 млн доларів США бюджетного фінансування на

закупівлю обладнання, і з 2004 р. СВ РАН вийшло на запланований рівень закупівель. У 2011 р. придбано 220 одиниць сучасного наукового обладнання на суму близько 67 млн доларів США, з яких 23 одиниці вартістю понад 500 тис. доларів.

За ініціативою Комісії розпочато також роботу з підтримки виробництва імпортозаміщувального обладнання. За 12 років дії цієї програми в ній взяли участь 84 наукові установи Відділення, виготовлено 522 одиниці обладнання. Лише в 2011 р. обсяг фінансування за програмою становив 101 млн руб., виготовлено 88 одиниць імпортозаміщувального обладнання.

Вагомий внесок у модернізацію наукового обладнання установ Відділення зроблено також у рамках Програми активізації інноваційної діяльності у сфері унікального наукового приладобудування. У 2011 р. в інституті Відділення надійшло наукових приладів, комплексів і систем на загальну суму 64,6 млн руб.

Матеріально-технічне забезпечення наукових установ нашої Академії в 2011 р. здійснювалося за їхні власні кошти. Було придбано обладнання на 110,7 млн грн, у тому числі за рахунок спецфонду — на 103 млн грн. Минулого року, уперше починаючи з 2004 р., у НАН України не було передбачено коштів на централізоване придбання унікального устаткування.

Щодо будівництва. У 2011 р. в СВ РАН на об'єкти капітального будівництва та закупівлю житла було витрачено 152,5 млн у гривневому еквіваленті, що дозволило ввести в експлуатацію 3 об'єкти наукового призначення та закупити 84 квартири для співробітників. НАН України цільових коштів на капітальне будівництво не отримувала взагалі, в 2011 р. здійснювали будівництво 4 об'єктів НАН України (1 об'єкт наукового та 3 — житлового призначення) за кошти інвесторів.

* * *

Крім того, Президія НАН України розглянула питання про забезпечення реалізації Угоди про співпрацю між НАН України

та Державним агентством водних ресурсів України; про спільний конкурс наукових проектів НАН України та Сибірського відділення РАН 2012 р.; про затвердження скоригованого плану підготовки та випуску наукової видавничої продукції за рахунок державного замовлення в 2012 р., а також ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Затверджено:

- академіка НАН України **Мачуліна Володимира Федоровича** на посаді директора Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України;
- академіка НАН України **Загороднього Анатолія Глібовича** на посаді директора Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України;
- академіка НАН України **Гожика Петра Феодосійовича** на посаді директора Інституту геологічних наук НАН України;
- члена-кореспондента НАН України **Павлюка Мирослава Івановича** на посаді директора Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України;
- академіка НАН України **Моргуна Володимира Васильовича** на посаді директора Інституту фізіології рослин і генетики НАН України;
- члена-кореспондента НАН України **Глухова Олександра Захаровича** на посаді директора Донецького ботанічного саду НАН України;
- кандидата біологічних наук **Мазур Антоніну Юхимівну** на посаді директора Криворізького ботанічного саду НАН України;
- **Одинця Петра Сергійовича** на посаді директора Кримської лазерної обсерваторії Головної астрономічної обсерваторії НАН України;
- доктора фізико-математичних наук **Дацка Богдана Йосиповича** на посаді завідувача відділу математичного моделювання явищ самоорганізації Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України;
- академіка НАН України **Хрустова Євгена Яковича** на посаді завідувача відділу математичного моделювання фізичних процесів Математичного відділення Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна НАН України;

- кандидата економічних наук **Небрат Вікторію Василівну** на посаді завідувача відділу економічної історії Державної установи «Інститут економіки та прогнозування» НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- головного наукового співробітника Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України члена-кореспондента НАН України **Огенка Володимира Михайловича** за багатолітню плідну творчу працю та вагомий здобутки в розвитку наукових досліджень у галузі фізичної хімії і нанохімічного матеріалознавства.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук, професора **Гомонай Олену Василівну** за багатолітню плідну творчу працю та вагомий здобутки у викладацькій діяльності та розвитку наукових досліджень у галузі теоретичної фізики;
- ученого секретаря Інституту геологічних наук НАН України доктора геологічних наук **Шехуну Стеллу Борисівну** за багатолітню плідну творчу працю, вагомий науковий здобутки та особистий внесок у науково-організаційне забезпечення діяльності Інституту.

Відзнакою НАН України для молодих учених «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- завідувача лабораторії Інституту скінтіляційних матеріалів НАН України кандидата фізико-математичних наук **Сорокіна Олександра Васильовича** за плідну працю та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень в Інституті.

Почесною грамотою Президії Національної академії наук України і Центрального комітету профспілки працівників Національної академії наук України нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту фізики НАН України доктора фізико-математичних наук **Федоровича Ростислава Дмитровича** за багатолітню плідну наукову і громадську роботу та вагомий творчі здобутки в розвитку досліджень у галузі нанофізики.